

FRIVÄRLD

SÅ FÅR VI VÄRLDEN PÅ RÄTT VÄG

- fyra spaningar om hur innovation, handel och säkerhet kan samspela för en säkrare och friare värld.

Bakgrund

Vart är världen på väg? Det är en fråga som allt oftare infinner sig dessa dagar och präglar vår samtid. Med Rysslands krig i Ukraina och andra stormakter som flyttar fram sina positioner har den demokratiska världen ett flertal olika hot och påfrestningar från alla möjliga håll och kanter – även inifrån, att handskas med. Det är lätt att fastna i det som är akut och nödvändigt att hantera direkt. Samtidigt pågår en utveckling i våra demokratiska samhällen som om den hanteras konstruktivt kan ge oss stora möjligheter för framtiden. Så frågan är om vi också kan prata om framtiden utifrån: *Hur får vi världen på rätt väg?*

I början av året initierade Frivärld en samtalsserie som skulle söka svar på just denna stora, närmast existentiella, fråga och bad några profilerade experter och skribenter tänka fritt utifrån sina respektive horisonter.

Texterna berör bland annat teknikutvecklingens genomslag och kraft, geopolitikens förutsättningar och den vattendelare som går mellan auktoritära och fria samhällen och pekar på möjliga vägar framåt för innovation, handel och säkerhet att samspela på bästa sätt.

Detta samtal, om hur Sverige och Europa ska kunna dra fördel av sina styrkor som demokratier för att verka för en friare och säkrare värld i stort, kommer att fortsätta föras i olika former hos Frivärld under året. I hopp om att vi därmed bidrar till att få världen, i åtminstone någon mening, ännu en liten bit på rätt väg.

Anna Rennéus Guthrie,
chef Frivärld

KAN VI FÅ VÄRLDEN PÅ RÄTT VÄG?

Gunnar Hökmark
Frivärld

Kan vi ur alla de konflikter och problem som nu lägger sig över våra sinnen, mitt i vår verklighet och bland medborgares funderingar kring politikens alternativ, och demokratins möjligheter, finna en grund för en framtidstro som är mer än allmän käck optimism? En framtidstro som inte bara bygger på att man väljer det man vill se och inte se, väljer solstrålarna framför de mörka molnen, utan som faktiskt ger grund för en framtidstro där fred vinner över krig, frihet över förtryck och där demokratins ideal står starkare än diktaturens lockelser och brutalitet. Så som det borde vara?

Det finns sannerligen ett mörker i vår värld som nästan ter sig ousinligt. Rysslands krig i Ukraina med de mänskliga offer det innebär, förluster för det som är det mest grundläggande av civilisation och enorm materiell förstörelse. Bombningar av mål medvetet utvalda för att de är civila. Avrättningar och våldtäkter. Tortyr och barbari. Mitt i vårt Europa. Rysslands krigsekonomi och de ryska ledarnas retorik om omvärlden som fiender som ska lyda under Moskva. Kraven på ett delat Europa och på att varhelst det ryska språket talas eller där Ryssland en gång i historien har härskat ska Ryssland återuppstå. Det återkommande talet om att krossa den ukrainska nationen, ukrainsk identitet och russifiera barn samt det hatfyllda språket. De förtäckta hoten om kärnvapen. Det handlar om ett krig som inte kommer att vara över om tre dagar, lika lite som om tre månader. Det handlar även om ett Ryssland där stalinismen vad gäller metoderna återuppstått. Ett Ryssland som sannolikt kommer att vara ett hot och problem för sina grannar och sin omvärld de närmaste tre decennierna. För den ryska regimen är demokratin i sig ett hot och en fientlig handling.

Gunnar Hökmark är ordförande för Frivärld och tidigare Europaparlamentariker för Moderaterna. Mellan 2007-2014 var han vice ordförande för EPP-gruppen. Hökmark har även varit förbundsordförande för Moderata ungdomsförbundet (1979 - 1984), chef för Timbro idé (1986 - 1991), ledamot av Sveriges riksdag (1982 - 2004) och Moderaternas partisekreterare (1991 - 1999).

Kina som med världens näst mäktigaste ekonomi är världens mäktigaste diktatur och som vill använda sin ekonomiska styrka till att härska, dominera, påtvinga och påverka andra. Det oskylda kravet på den starkes rätt över rätten. I Kina är detta självklart, vilket också gäller i den värld Kina finns i geografiskt och i den värld Kina är en stormakt i ekonomiskt. Den kinesiska politiken mot omvärlden präglas av samma diktaturens logik som den som drabbar dess medborgare. Den internationella rättsordningen är ett hinder och demokratin ett hot, liksom för den ryska despotin. Hotet om att invadera Taiwan, för att som det i propagandan heter återta det som rätteligen tillhör Kina trots att ett samhälle och ett land tillhör dess inbyggare och medborgare, inte despotin. Konsekvenserna av ett krig i och om Taiwan, som slår mot den moderna globala ekonomins mest grundläggande byggstenar, nämligen tillverkning av datachip, och som därmed riktar sig mot hela världen, och mot alla de länder i regionen som känner diktaturens hotfulla blickar på sig.

Den dolda gräzonen krigföring mot fria samhällen i form av cyberattacker, sabotage mot undervattensledningarna och infrastruktur, desinformation och destabilisering, korruption och mord, företagsköp som syftar till att vinna strategiska fördelar och väpnade operationer i det fördolda är en del av det som pågår redan idag.

Iran som blivit den hatfulla islamismens land. En regim som hatar sina undersåtars drömmar om frihet så mycket att man avrättar, mördar, torterar och våldtar, i religionens namn. Iran som rakt ut säger att man vill utplåna ett annat land – som man i antisemitismens namn och föraktet för demokratin hatar - och därför bygger militär förmåga med kärnvapen för att kunna hota om det och göra det. Iran, som stöder de terrorrörelser som slår sönder det som andra människor ser som möjlighet till fred men som ayatollorna ser som en risk för demokrati och ett friare liv. Den iranska regimen stöder Hamas söder om Israel, Hizbollah i Libanon och Syrien norr om Israel och Huthirebellerna i Jemen, som nu slår mot den internationella sjöfarten.

Hamas som genom en brutal och vidrig massaker drev fram ett krig mot sin egen befolkning, som man gömmer sig bland, och mot israeler för att de är judar och därför bör utplånas. Kriget i Gaza som sprider eländet till alla som är där, därför att Israel vill eliminera Hamas och därför att Hamas gör vad man kan för att det ska drabba civila samtidigt som den israeliska regeringen bedriver ett krig även där Hamas gömmer sig bakom de civila. De våldtagna, brända, stympade och bortrövade barnen, männen, kvinnorna och åldringarna som är offer för det största antisemitiska dådet sedan Förintelsens dagar. En värld där en våg av brutal antisemitism följt på en massaker där unga kvinnor våldtogs och plågades till döds, vuxna och barn sköts, sprängdes, brändes och stympades för att de var judar. En värld där man i demokratiska samhällen ser människor jubla över massakern och manifesterar sitt stöd för Hamas, vars förtryck är en spegelbild av den iranska diktaturens.

Mellanöstern i sin helhet som rivs och slits mellan islamistisk extremism och traditionella auktoritära regimer där kvinnor är en andra klassens undersåtar, inte bara förtryckta av diktaturen utan även av männen. Afrika som med sina många olika krig drabbats av folk mord och ändlösa brutaliteter och grymheter, som slår sönder varje steg mot ekonomisk utveckling och civilisation. Asiens många härdar av förtryck och i andra länder steg tillbaka från den demokratiska färdriktningen, till förmån för etnisk identitet istället för folklig demokrati.

Sedan har vi det som kanske ger oss allra mest oro, valet i USA, inte för att Trumps regim vore det värsta i den värld vi lever i utan för att det riskerar leda till att den fria världens ledare, och den viktigaste globala motkraften till förtryckets aggressioner världen över, abdikerar och kanske till och med ger sina hurrarop till mörkrets krafter runt om i världen.

Det globala klimatet där Sverige och Europa varit och är ett undantag men där andra delar av världen låter utsläppen öka. En värld med mindre handel och sämre relationer mellan världens länder riskerar att slå hål på förhoppningarna om en global klimatpolitik och minskade utsläpp.

Det stannar inte där, konflikterna och orosmolnen är fler än ovan nämnda. Riskerna är så många att de är svåra att kalkylera. Hoten har en gemensam nämnare. De riktar sig mot demokratiska länder, mot fria samhällen och den fria världens handel och relationer. Det handlar om individers frihet och samhällens öppenhet för nya tankar och nya möjligheter, för det som är den allra mest grundläggande drivkraften i en civilisation; den enskilde individens drivkraft till kunskap, vetenskap, forskning, komposition, dikt, innovation, ansvar, familj, mänsklig gemenskap och ett samhälle bortom staten och dess kontroll.

Det blir en dyster bild av världen. Den kan göras än mer dyster om allt detta får fortsätta. Kanske framstår den som än mer dyster eftersom den präglar ett uppbrott från en framgångens och optimismens tid som trots allt kanske inte var så fredlig och frihetlig som vi upplevde den. Antalet krig har varit många även under de senaste trettio åren. Även i Europa har vi sett krig drabba människor. På Balkan under 1990-talet i Georgien 2008 och i Ukraina 2014. Gulfkriget, Irakkriget och Afghanistan. 11 september och World Trade Center. I Afrika än fler krig. ISIS i Syrien och i Irak. Den ständigt pågående terrorismen.

Bilden av världen blir än mer dyster om vi förtränger de mänskliga framstegen. Hur världsfattigdomen har bekämpats genom frihandel och gjort att allt fler människor lever i relativt välbärande. Den medicinska utvecklingen som tillsammans med en bättre materiell välfärd har lett till minskad spädbarnsdödlighet och längre livslängd. Sjukdomar som har utrotats eller nästintill försvunnit. IT och digitalisering. Globaliseringens växande välfärd och snabba spridning av teknologi och kunskap. Det internationella mediasamhället som gör att allt förtryck och all tortyr någonstans kommer till världens kännedom. Utvecklingen av biotech, biomedicin, och hela den medicinska utvecklingen som sådan. Digitaliseringen som ger alla en del av världens information och en möjlighet att informera eller skaffa kunskap. Utvecklingen av artificiell intelligens som ger ändlösa möjligheter men som för många framstår som ett hot.

Paradoxen är att samtidigt som världen för de allra flesta har blivit farligare har livet för de allra flesta blivit lättare och bättre. Fri handel har gjort underverk, inte bara när det gäller ekonomisk tillväxt och materiell välfärd utan också när det gäller livsmöjligheter och spridning av kunskap och ny teknologi.

Öppna samhällen och internationellt samarbete har gett oss medicinska genombrott och kunskap om människan ner till minsta cell och DNA-sträng. Konkurrens, företagande och forskning har gett oss innovationer i en takt som har och fortsätter berika våra liv, och har transformerat våra samhällen från det hårda fysiska arbetets villkor till tankens och kunskapens ekonomier. Så det finns många ljus. Men det vore fel att sätta sitt hopp till ljusen om vi inte samtidigt, eller till och med först och främst, sätter fokus på hur vi kan värna friheten och demokratin. Annars riskeras alla framstegen – freden och säkerheten – att slås sönder av mörkrets mest aggressiva krafter – vilket innebär att vi måste hantera hoten för att lägga grund för en framtidstro som inte bara bygger på den käckä viljan att göra det bästa av det vi ser utan som bygger på att ljusets krafter inom samhällets olika områden kan övervinna mörkrets hot.

Det finns ingen saklig grund för framtidstro om vi inte hanterar hoten och mörkrets krafter. Mörkrets krafter kan nämligen alltid genom det kortsiktiga våldet släcka den långsiktiga kraften i utvecklingen. På kort sikt kan diktaturens våld alltid stå i vägen för demokratins långsiktiga verklighet. Vi måste se ljuset men vi måste våga se mörkret och hantera dess hot. Annars kan vi inte få världen på rätt väg. Världen över måste fria samhällen rusta sig för att möta diktaturens hot om våld, och dess våld när det blir verklighet. Vi får aldrig ens vara i närheten av den befängda tanken att freden vinnas genom att mörkrets krafter är ensamma om kärnvapen. Den fria världen måste använda sin överlägsna ekonomiska styrka till att skapa militära och politiska villkor som diktaturernas regimer får förhålla sig till istället för tvärtom.

I Europa måste vi se till att Ukraina får det stöd som krävs för att vinna kriget mot Ryssland. Annars kommer kriget fortsätta där ända tills det kommer till oss. Det är Europas krig och det måste leda till att våra offentliga budgetar används för att vinna det krig som handlar om vår fred. Vi måste genom egna ansträngningar stänga dörren för krigets krafter. Europa måste skapa sig ett så starkt europeiskt ben av Nato att det inte ger Ryssland något utrymme för förhoppningar om aggression och krig, samtidigt som det respekteras av USA och bidrar till att stärka det atlantiska partnerskapet med betydelse för hur Europa och USA kan stå tillsammans världen över.

En långsiktig utveckling av Natos styrka och Europas gemensamma förmåga kommer tvinga ryska ledare att inse att den enda vägen till samarbete med Europa går över demokrati och frihet. Utan den förmågan kommer de som tror på våld alltid vilja pröva det och det leder alltid till våld. Den fria världen måste lära sig att agera gemensamt och kraftfullt. Den internationella rättsordningen måste bygga på en fri handel som respekterar frihet och fria samhällen. Den som försöker beväpna handeln måste möta en enig fri värld som fungerar som den fria världen.

Europa måste för att kunna vara en stark partner till den fria världen inleda ett tillväxtdecennium. Det är inte regler och lagar som skapar välstånd utan välstånd skapas inom ramen för de regler och lagar som ger utrymme för företagande, innovationer, konkurrens, investeringar och nya teknologier. Det är bara ett ekonomiskt starkt Europa som kan vara starkt i världen. Vi måste i Europa vara dem som väljer handelns och samarbetets väg gentemot protektionism och konflikt. Den fria handeln är överlägsen när det gäller materiell välfärd liksom för den tekniska och civilisatoriska utvecklingen. Nya teknologier som till exempel inom AI, biomedicin och genetik måste få utvecklas fritt men samtidigt med respekt för lagarna och inom ramen för regler som ger gemensamma villkor, på basen av en politik som åtgärdar problem när de

dyker upp, inte i tron att en teknologi kan regleras innan den hunnit utvecklas.

Klimatpolitiken måste globalt liksom i Europa präglas av utveckling och tillväxt istället för avveckling och stagnation. Nya teknologier och fossilfria energi av olika slag ger en modernisering som gör fossila bränslen just fossila. Ett modernt flyg, bilism och vägar, industrier och hem som utvecklas genom att man öppnar för nya möjligheter istället för att stänga ner de gamla får betydelse som ledarskap världen över. En klimatpolitik som däremot bygger på att europeisk ekonomi ska stagnera är att öppna dörren inte bara för dem som förnekar klimatfrågan utan för dem som vill underminera demokratin och fria samhällen.

Europa måste bli en stark kraft som kan göra det som vi förväntar oss att USA ska göra för oss. Det kräver en sammanhållning och gemenskap kring det som behöver vara gemensamma beslut. Om USA abdikerar från sin roll som den fria världens ledare måste Europa skapa en egen roll med den kraft som vi kan mobilisera. Länder världen över måste uppleva att handel med fria samhällen ger mer välfärd och mer frihet, mer kunskap och mer förmåga. Europa måste ställa sig i centrum för världens handel.

Vi måste i Europa se till att tillföra nya satsningar på vetenskap och forskning. Dagens vetenskap och forskning är morgondagens innovationer och tillväxt. När Europa är ledande i forskning och vetenskap sätts mönster och standarder i den utveckling som sker här.

Det är dags att demokratins ledare och medborgare inser att demokratin inte bara är ett värde utan en funktion för frihet, välfärd och mänsklig lycka. Det demokratiska samhället må vara långsammare i att möta hot och konflikt men det är alltid mer långsiktigt än enskilda diktators våld. Vi bör alla besjålas av att demokratin är överlägsen inte bara av moraliska eller ideologiska skäl utan på grund av den livsglädje, lycka och det handlingsutrymme den ger den enskilde medborgaren.

Diktaturen kan kortsiktigt slå, bryta och döda men den kan aldrig övervinna mänsklig mångfald, människors ideal och den framtidstro som frihet ger. Det finns få som tror på diktaturens idé men många som föraktar den. Det tydligaste uttrycket för diktaturens svaghet är dess rädsla för folket. Demokratin är överlägsen diktaturens samhälle. Det är därför det är diktaturens undersåtar som söker sig till demokratins medborgarskap. I demokratin finns mångfalden, den kulturella friheten och musikens fria toner, där finns människors lycka och gemenskap formad på respekten för mångfalden och den frivilliga samverkan. I demokratin upptäcker miljoner och åter miljoner människor varje dag bättre förutsättningar för det egna livet och för de bidrag man kan ge andra.

Men diktaturen och dess krafter kan använda våld för att slå sönder demokratins förhoppningar. Därför måste demokratin ha ett försvar som är starkare. Vi måste inte bara minska utan även stänga utrymmet för diktaturens krafter, vare sig de uppträder inne i våra samhällen eller är fiender utanför dem. Friheten måste försvaras mot diktatorers våld och mot totalitära grupperns krav på dominans över andra. Den globala ekonomin, den internationella forskningen och öppna samhällen ger möjligheter som skapar ledarskap. Framtidstro hittar man inte på. Man skapar dess förutsättningar.

EKONOMISK- SÄKERHET I OROLIGA TIDER

Åsa Malmström Rognes
Utrikespolitiska Institutet

Covid-19 pandemin med omfattande nedstängningar i världen ledde till förseningar i leveranser och stopp i produktion av vissa varor. En oro för brist på läkemedel, medicinsk utrustning, livsmedel och energi blev påtaglig inte minst i Sverige eftersom beredskapslager avvecklats. Det uppstod även osäkerhet om leverans av andra varor på grund av nedstängningar i framförallt Kina samt störningar i transporter. Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022 satte energiberoende i blyxtbelysning och visade risken med att vara ensidigt beroende av en leverantör på energiområdet. Parallellt med pandemin och kriget har Kinas större roll i en alltmer integrerad global ekonomi bidragit till ett fokus på risker med koncentrationen av industriproduktion i Kina och lett till åtgärder för att minska beroendet av ett land eller en produktionsbas.

Säkerhetsfrågor och ekonomiska frågor har under senare år vävts ihop och begreppet ekonomisk säkerhet har blivit etablerat i internationell debatt och i politiska initiativ. Land efter land har introducerat eller skärpt lagar för exportkontroll, direktinvesteringar och omfattande skydd för infrastruktur och teknologi. Det är en tämligen defensiv politik för att stimulera teknisk utveckling och produktion av avancerad teknologi på hemmaplan och samtidigt säkerställa att antagonister inte får tillgång till detsamma via handel eller investeringar.

När man ser på de strategier som tagits fram så kan man notera att Japan lyfte upp frågan om ekonomisk säkerhet till regeringsnivå i oktober 2021 genom att utse en minister med ansvar för frågorna.¹ Ministern fick också i uppdrag att se till att en lag om ekonomisk säkerhet togs fram.

Åsa Malmström Rognes är programchef för Asienprogrammet på Utrikespolitiska Institutet och research fellow vid The European Institute of Japanese Studies. Hon är även affilierad med Ekonomisk-historiska institutionen vid Uppsala universitet. Hennes forskning handlar om Asiens ekonomier, finansmarknader och kriser.

1. Nagata, K. (2021). Japan's new economic security minister sets out agenda amid global supply chain woes. The Japan Times. [online] 5 oktober. Tillgänglig: <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/10/05/business/economic-security-minister-agenda/>

Lagen antogs redan i maj 2022 och ger regeringen rätt att intervensera på områden som är centrala för ekonomisk säkerhet.² Dit räknas tillgång till kritiska insatsvaror, infrastruktur, kritiska teknologier och möjligheten att hemlighålla patent av säkerhetsskäl. Detaljer har sedan presenterats om vilka teknologier och vilka material som det handlar om. Utöver lagen om ekonomisk säkerhet så har Japan även exportrestriktioner på vissa varor och en mekanism för att granska och eventuellt stoppa investeringar i japanska företag. I oktober 2022 skärpte USA regler för export av produkter inom halvledarområdet till Kina.³ Syftet var att inte bara begränsa amerikanska företags export utan även att påverka företag i allierade länder. Genom att gemensamt med allierade begränsa kinesiska företags tillgång till avancerad elektronik och förhindra spridning till bland annat Ryssland. Ett år senare utökades exportkontrollen till att omfatta företag inom AI området.⁴ Fler restriktioner har följt efter det.

Japan lyfte även frågan om ekonomisk säkerhet under sitt ordförandeskap i G7 2023. I samband med G7 ledarnas möte publicerade en kommuniké om ekonomisk motståndskraft och ekonomisk säkerhet.⁵ Där lyftes vikten av motståndskraft eller resiliens fram som en nödvändighet. Man refererade till sårbarheter i den globala ekonomin som uppstått efter natur-

katastrofer, pandemier, geopolitiska spänningar och påtryckningar. G7 pekade särskilt på leverantörskedjor, infrastruktur och risker med länder som inte följer internationellt överenskomna regler och normer. Man påpekade vikten av att stärka WTO och bygga vidare på den regelbaserade handeln.

Det var först under sommaren 2023 som EU lanserade en strategi för ekonomisk säkerhet och följde sedan upp med mer detaljer om exportkontroll, förstärkta regler för investeringar i EU och europeiska företags utgående investeringar, samt stöd till avancerad teknologi.⁶ Medan USA varit tydliga med att exportrestriktioner är riktade mot Kina så har varken Japan eller EU explicit pekat ut något land utan pratar i bredare termer av ekonomisk säkerhet. Kina svarade med att i augusti 2023 begränsa export av gallium och germanium som är används i halvledarproduktion och följde upp med fler restriktioner av jordartselement i december.⁷

Politiken och strategierna för ekonomisk säkerhet innebär en återkomst för en aktiv industripolitik men som motiveras av säkerhetspolitiska hänsyn snarare än en strävan efter att det egna landet ska bli ledande inom viss teknik eller en viss bransch, eller av regional politik eller arbetsmarknadspolitik.

2. Ministry of Justice Japan (2022) *Act on the Promotion of Ensuring National Security through Integrated Implementation of Economic Measures*. English - Japanese Law Translation [online] Tillgänglig: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4523/en>

3. U.S. Bureau of Industry and Security (2022). *Commerce Implements New Export Controls on Advanced Computing and Semiconductor Manufacturing Items to the People's Republic of China (PRC)*. [online] Tillgänglig: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/newsroom/press-releases/3158-2022-10-07-bis-press-release-advanced-computing-and-semiconductor-manufacturing-controls-final/file>

4. U.S. Bureau of Industry and Security (2023). *Commerce Strengthens Restrictions on Advanced Computing Semiconductors, Semiconductor Manufacturing Equipment, and Supercomputing Items to Countries of Concern*. [online] Tillgänglig: <https://www.bis.gov/press-release/commerce-strengthens-restrictions-advanced-computing-semiconductors-semiconductor>

5. G7 Hiroshima Summit (2023). G7 Hiroshima Summit Session 5 Economic Resilience and Economic Security | Topics | G7 Hiroshima Summit 2023. [online] G7 2023. Tillgänglig: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/hiroshima23/en/topics/detail023/>

6. European Commission (2024). *New tools to reinforce the EU's economic security*. European Commission. [online] Tillgänglig: https://commission.europa.eu/news/new-tools-reinforce-eus-economic-security-2024-01-24_en

7. BBC News (2023). *Gallium and germanium: What China's new move in microchip war means for world*. BBC News. [online] 31 juli. Tillgänglig: <https://www.bbc.com/news/business-66118831>.

För företag som påverkas innebär detta utmaningar och möjligheter. För svenska företag finns även möjligheten att använda subventioner har andra stöd till utveckling och produktion inom EU som annars kanske inte skulle ske. Utmaningarna för multinationella företag handlar om att navigera rätt bland olika länders regelverk. Vad kan ett svenskt företag exportera till Kina och samtidigt exportera till USA? Hur ska företag som producerar så kallad dual-use teknik agera? Hur ska enskilda företag effektivt kunna följa och kontrollera användningen av deras komponenter och teknik genom komplexa leverantörskedjor? Omvänt kan de hitta andra leverantörer av specifika komponenter för att följa reglerna? De oerhört integrerade och komplexa produktionsnätverken i Ostasien är inte helt lätta att ändra på för vissa branscher. Leverantörsrelationer som byggts under lång tid innebär ett nära samarbete kring specialiserad produktion och de kan vara svåra att ändra och att ersätta.

Vi vet ännu inte riktigt hur regelverken kommer att slå. Det kommer enskilda nyheter från företag som slutat exportera till Kina eller till USA eftersom de inte kan finnas på båda marknaderna. Japanska företag har kommenterat att inom viss avancerad teknisk utrustning kompletterar japanska och amerikanska komponenter varandra så om inte amerikanska företag får sälja till ett visst bolag så stoppar det även japanska bolag. Än så länge är det mest anekdotiska rapporter om hur regelverken slår. Det kan vara värt att påminna om G7 ledarnas uttalande om att värna ekonomisk säkerhet och det internationella handelssystemet, och hoppas att världens ledare kan klargöra hur man ska kunna skydda sig utan att protektionism tar överhanden.

Källor

Ministry of Justice Japan (2022) *Act on the Promotion of Ensuring National Security through Integrated Implementation of Economic Measures*. English - Japanese Law Translation [online] Tillgänglig: <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/4523/en> [Hämtad 26 Mar. 2024].

BBC News (2023). *Gallium and germanium: What China's new move in microchip war means for world*. BBC News. [online] 31 juli. Tillgänglig: <https://www.bbc.com/news/business-66118831>.

U.S. Bureau of Industry and Security (2022). *Commerce Implements New Export Controls on Advanced Computing and Semiconductor Manufacturing Items to the People's Republic of China (PRC)* | Bureau of Industry and Security. [online] Tillgänglig: <https://www.bis.doc.gov/index.php/documents/about-bis/news-room/press-releases/3158-2022-10-07-bis-press-release-advanced-computing-and-semiconductor-manufacturing-controls-final/file>.

U.S. Bureau of Industry and Security (2023). *Commerce Strengthens Restrictions on Advanced Computing Semiconductors, Semiconductor Manufacturing Equipment, and Supercomputing Items to Countries of Concern* | Bureau of Industry and Security. [online] Tillgänglig: <https://www.bis.gov/press-release/commerce-strengthens-restrictions-advanced-computing-semiconductors-semiconductor>

European Commission (2024). *New tools to reinforce the EU's economic security*. European Commission. [online] Tillgänglig: https://commission.europa.eu/news/new-tools-reinforce-eus-economic-security-2024-01-24_en

G7 Hiroshima Summit (2023). *G7 Hiroshima Summit Session 5 Economic Resilience and Economic Security* | Topics | G7 Hiroshima Summit 2023. [online] G7 2023. Tillgänglig: <https://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/hiroshima23/en/topics/detail023/> [Hämtad 24 Mar. 2024].

Nagata, K. (2021). Japan's new economic security minister sets out agenda amid global supply chain woes. The Japan Times. [online] 5 oktober. Tillgänglig: <https://www.japantimes.co.jp/news/2021/10/05/business/economic-security-minister-agenda/> [Hämtad 27 Mar. 2024].

SÅ FÅR VI VÄRLDEN ATT GÅ I RÄTT RIKTNING

Mathias Sundin
Warp Institute

Y2K och GMO

Konstigt nog överlevde vi nyår 1999. Jag firade in det nya årtusendet i Örebro. Tiotusentals människor samlades runt slottet, skålade, tittade på fyrverkerier, pussades och kramades. 2000-talet! Framtiden! Men, hotet tornade upp sig över oss. Under flera år hade vi varnats för en bugg som kunde lamslå samhället, stänga sjukhusen och krascha flygplanen. Millenriebuggen! Y2K-buggen eller År 2000-problemet. När klockan slog midnatt och 1999 blev 2000 skulle datorsystemen kollapsa eftersom de trodde att året var 1900. Medierna nyanserade inte direkt problemet. Doomsday 2000, löd en rubrik av många. I USA sattes det upp en hotline dit man kunde ringa för att uppdatera sig om katastrofen. Om man ringde dit den 1 januari fick man ett automatiskt meddelande uppspelat för sig: "As of this time, there have not been any year 2000 problems reported around the world."

Ännu en ogrundad teknikpanik kunde läggas till handlingarna. Men det dröjde bara några timmar till nästa.

Även denna gång skulle vi vara rädda för en förkortning. Den 2 januari publicerades ett öppet brev, undertecknat av 200 forskare som varnade för farorna med genmodifierade grödor, GMO. Kampanjen blev framgångsrik, i alla fall i EU, som införde världens hårdaste GMO-regler som i praktiken nästan innebar ett förbud. Nu, drygt 20 år senare, håller regelverket till slut på att luckras upp. De skador som forskarna varnade för har inte inträffat någonstans i världen.

Vi människor är duktiga på att piska upp paniker kring det mesta som är nytt. Artificiell intelligens är det senaste som ska leda till vår undergång. Mer om det senare. Men vi har också en tendens att fixera oss vid verkliga problem så mycket att vi missar det positiva som sker samtidigt. I *Det kapitalistiska manifestet* reflekterar

Mathias Sundin är grundare av Warp Institute och ledamot av regeringens AI-kommission. Han är författare till AI-boken *Kentaurens fördel* och föreläser samt utbildar inom faktabaserad framtidstro och AI.

Johan Norberg om de drygt 20 åren som gått sedan hans bästsäljande *Till världskapitalismens försvar*. 11 september, krig i Afghanistan och Irak, finanskris, globala uppvärmning, pandemi och ett stort krig i Europa. Bara för att nämna en bråkdel av allt dåligt som har hänt. Verkliga problem, till skillnad från Y2K, GMO och AI.

Varför lever vi inte i en Mad Max-värld?

Om man vid millennieskiftet kunde se in i framtiden, och såg denna rad av kriser och krig, hade man nog trott att 2024 så lever vi i en Mad Max-värld där samhället brutit samman. Krigsherrar kämpar om de kvarvarande resurserna. Men så ser det ju inte ut. Trots denna långa rad av dramatiskt dåliga händelser har åren sedan millennieskiftet samtidigt varit de bästa i mänsklighetens historia. År 2000 levde 1780 miljoner människor i extrem fattigdom. 23 år senare är det 659 miljoner, enligt Världsbanken.⁵ 1,1 miljard människor har alltså lämnat extrem fattigdom under 2000-talet. Det innebär att i snitt lämnade 132 000 personer extrem fattigdom *varje dag*. Det är lite mer än ett Lund, dag ut och dag in, vecka ut och vecka in, månad ut och månad in, år ut och år in. Samtidigt har vi blivit cirka två miljarder fler människor på planeten. Andelen människor i extrem fattigdom har minskat från cirka 29 procent år 2000 till under 9 procent nu. En nästan ofattbar förändring. Men det är bara början. Antalet barn som dör innan fem års ålder har halverats, från 10 till 5 miljoner,

enligt UNICEF.⁶ Över hundra miljoner fler barn har överlevt tack vare de senaste tjugo årens framsteg. Andelen barn som inte går i skolan har halverats.⁷ Antalet internetanvändare har ökat från 250 miljoner till 5,4 miljarder, två tredjedelar av mänskligheten. Vi har sett stora forskningsgenombrott som upptäckten av gensaxen CRISPR-Cas9 och teknologiska framsteg, som maskininlärning som lagt grunden till senaste tidens generativa AI. En förändring i klass med internetns framväxt. Det går att fortsätta. Minskat spill från oljetankers⁸, vi har blivit rikare och ekonomiskt mer jämlika⁹, morderna i världen har minskat¹⁰, och så vidare. Det går att skriva en hel bok med framsteg. Vilket ju många gjort, däribland nyss nämnde Johan Norberg.

Med tanke på både framsteg och kriser borde vi ha en rätt balanserad syn på samtiden. Oroade över kriget i vårt närområde, klimatförändringar och gängskjutningar, men samtidigt glädjas över allt mer välmående barn, transformativa tekniker och att klimatutsläppen minskar i flera länder. Men så känner de flesta inte. Svenskarna är rekorddeppiga. "46 procent av svenskarna instämmer i påståendet 'Vi lever i en tid av oro och osäkerhet som kan leda till ett sammanbrott redan inom de närmaste 10 åren'. Det är den högsta siffran som uppmätts sedan företaget började med sina mätningar 1978," skriver TV4 om en mätning från Kairos Future.¹¹ En förklaring är att de dåliga händelserna är konkreta och välrapporterade i media. En flygkrasch är en nyhet, en miljon flygplan som landar utan problem är det inte. Medierna blir dessutom allt

6. UNICEF (2024). Child Mortality. [online] UNICEF DATA.

Tillgänglig: <https://data.unicef.org/topic/child-survival/under-five-mortality/?ref=warpnews.se>

7. Ritchie, H., Samborska, V., Ahuja, N., Ortiz-Ospina, E. and Roser, M. (2023). Global Education. Our World in Data. [online]

Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/global-education?ref=warpnews.se>

8. Ritchie, H., Samborska, V. och Roser, M. (2022). Oil Spills. Our World in Data. [online]

Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/oil-spills?ref=warpnews.se>

9. UBS Group AG (2024). Global Wealth Report 2023. [online] Family Office & UHNW. Tillgänglig: <https://www.ubs.com/global/en/family-office-uhnw/reports/global-wealth-report-2023.html?ref=warpnews.se#executive>

10. Warp News (2023). Globalt har mord minskat 17% senaste 20 åren. [online] Warp News. Tillgänglig: <https://www.warpnews.se/manskliga-framsteg/globalt-har-mord-minskat-17-procent-senaste-20-aren/>

11. Wahlund, I. (2024). Nya siffror visar: Svenskarna är rekordroliga för framtiden. TV4. [online] 16 Feb.

Tillgänglig: https://www.tv4.se/artikel/59i6AbltSvkCvc9ZNqFpeR/nya-siffror-visar-svenskarna-aer-rekordroliga-foer-framtiden?utm_source=pocket_saves

mer negativa i sin rapportering. Arga rubriker har ökat under de senaste 20 åren. Likaså har rubriker med rädsla, sorg och avsky. Neutrala rubriker har minskat liksom rubriker med glädje, enligt ett forskningspaper från 2022.¹²

Framstegen är inte enskilda stora händelser, de är miljontals små

Framsteg är inte enskilda stora händelser, de är miljontals små. Det är svagheten med framstegen. De märks knappt. Särskilt inte jämfört med hur medierna rapporterar om kriserna. Samtidigt är det styrkan. Framstegen är inte beroende av enskilda dramatiska händelser. De pågår varje dag.

Miljarder människor som varje dag arbetar för att göra världen lite, lite bättre. Det är därför vi gör viktiga framsteg, trots problem och motvind.

Risken är dock att vi tror för mycket på den negativa bilden. Tror vi problemen överlag blir större, när de faktiskt blir mindre, så påverkar det hur vi agerar. Hur vi röstar, vad vi pratar med andra om, om vi sparar eller investerar, startar företag eller stannar kvar i en fast anställning. Det allra största ansvaret för en förbättring ligger hos medierna. De har ett viktigt demokratiskt uppdrag, som de både är medvetna om och använder i sitt varumärkesbyggande. Dagens Nyheter gjorde ett stort nummer av sin nya programförklaring, För en upplyst värld. Där förklarar de varför fri- och oberoende journalistik är så viktig: "Den behövs för att lysa upp verkligheten – och sätta ljus på det som påverkar vår värld, vår världsbild, våra beslut."

Helt rätt, men den bild de ger oss är obalanserad och överdrivet negativ. Vad säger det om vilken världsbild vi får och vilka beslut vi fattar?

Den pessimistiska synen spiller över på vår uppfattning om hur det går för demokratin i världen. Utan tvekan finns det flera väl uppmärksammade negativa exempel runt om i världen. Men en studie som studerade utvecklingen i 160 länder under 30 fann inget för en omfattande nedgång i demokrati.¹³ Stödet bland människor för demokrati runt om i världen är mycket högt, 84 procent förra året, och trenden är positiv, enligt Democracy Perception Index.¹⁴

Vi har också en ovana att gå på gång underskatta demokratierna. De senaste åren har det pratats allt mer om att Kina kommer leda utvecklingen av artificiell intelligens. Kina hade en tydlig AI-plan med stora satsningar. Eftersom de struntade i folks integritet hade de mängder av data att träna på. Dessutom var kinesiska företag snabba och marknadsfokuserade. Demokratierna hade otydliga planer, störda av ledarbyten, och företagen var mer fokuserade på flummig "disruption." Tråkigt nog för Kina glömde de att skriva in ChatGPT i planen.

Genombrottet med maskininlärning skedde i Kanada och Storbritannien, papret som lade grunden för stora språkmodeller skrevs av Google och OpenAI tog den kunskapen och skapade ChatGPT. Att demokratier är röriga är en styrka, inte en svaghet. Det viktigaste i en plan är att kunna korrigera kursen. Det demokratiska systemet betyder inte att det bästa beslutet fattas vid varje enskilt tillfälle. Men demokratier är bättre på att ändra sig och rätta till det som blir fel. Problem är omöjliga att undvika. Det bästa sättet är att vara flexibel och kunna anpassa sig. Eftersom kritik är tillåtet i demokratier kommer felet fram i ljuset och kan korrigeras. Om sittande ledare inte klarar av det, byts de ut. Samma röriga system är också bäst på att skapa nytt, att innovera. Som Garry Kasparov påpekat gör detta att demokratier är mer strategiska

12. Sundin, M. (2022). De förbannade nyhetsmedierna förstör samhället med sin ilska och depp. Warp News.

Tillgänglig: <https://www.warpnews.se/kronika/de-forbannade-nyhetsmedierna-forstor-samhallet-med-sin-ilska-och/>

13. Little, A.T. och Meng, A., 2023. Measuring Democratic Backsliding [online]. Tillgänglig: osf.io/n32zk.

14. DeVeaux, F. och Golovanova, E. (2023). *Democracy Perception Index 2023*. [online] Copenhagen Democracy Summit. Latana.

Tillgänglig: <https://6389062.fs1.hubspotusercontent-na1.net/hubfs/6389062/Canva%20images/Democracy%20Perception%20Index%202023.pdf>

än diktaturer. En diktators övertrumfande mål är att behålla makten. Det styr hur personen eller partiet agerar. Eftersom det är väljarna som bestämmer kursen i demokratier så blir riktningen stadigare, även om kurskorrigeringar som sagt sker hela tiden.

Generativ AI frigör mänsklig kreativitet

Denna fördel borde världens demokratier ta avstamp i när det kommer till vår just nu största möjlighet: Generativ AI. Jag menar att detta är ett genombrott i klass med internet. Något som kommer påverka hela världen och alla delar av samhället. Varför då? För att vi nu kan styra maskinerna med vårt naturliga språk. När persondatorerna gjorde entré på 1980-talet styrdes de av märkliga kommandon i MS DOS, eller genom olika programmeringsspråk. Tröskeln att komma igång var hög. Sen lanserade Apple och Microsoft det grafiska användargränssnittet, med klickbara fönster, ikoner och menyer. Tröskeln sänktes och vi fick miljontals datorer och miljarder smartphones.

När ChatGPT släpptes kunde alla som hade en internet-uppkoppling plötsligt styra maskinerna med samma språk som de skriver ett mejl till en kollega med. Detta frigör mänsklig kreativitet. Det gör att dysklektiker kan skriva vacker prosa. Tondöva kan skapa musik. Färgblinda kan måla som Michelangelo. Någon som inte vet hur man kodar, kan programmera mjukvara. Kameralösa kan göra långfilm. Denna tsunami av kreativitet kommer skapa nya företag, tjänster, uttrycksätt, konst, kommunikations-sätt, och gud vet vad. Om Sverige blir det land i världen som börjar använda generativ AI snabbast – och bäst – så kommer en hög andel av allt detta nya skapas här.

Vad vi behöver göra är att boosta användandet av generativ AI.

Lär av det svenska IT-undret

Hur vi ska göra det kan vi faktiskt lära av oss själva. För vi har nyss gjort det. Då var det inte AI, utan IT. Sverige fick ett IT-under. Newsweek utnämnde Stockholm till Europas IT-huvudstad. Vi var datortätast och bredbandstätast i världen. Ur detta följde en serie av framgångsrika företag, med Skype, Spotify, Klarna, iZettle, Minecraft och många andra. Hur lyckades vi med det? Vi hade en överlag positiv diskussion om IT, kryddad med stora visioner och evangelister.

Detta skapade politisk vilja, vilket i sin tur ledde till en egentligen omöjlig politisk reform. Via hem-pc-reformen la Sverige skattepengar på att folk skulle ha dator hemma. Ingen sa åt folk vad de skulle göra med datorn. De kunde sitta och spela hela nätterna. (Det gjorde Marcus "Notch" Persson, skapare av Minecraft). Staten litade på att folk överlag skulle hitta på något bra med datorerna. På samma sätt kan vi idag lita på att människor till största del kommer göra något bra av generativ AI. Vi borde likt hem-pc-reformen boosta användandet med ett AI-avdrag, eller en AI-check. Ge alla svenskar möjlighet att köpa betalversionen av ChatGPT, Gemini och Midjourney. Gör vi det kommer svenskarnas kreativitet skapa en våg av nytt. Tramsiga, roliga, viktiga och välståndsskapande saker.

Rusta för framsteg, också

Vi kan inte bara rusta för krig. Jag var den som lade motionen som gjorde att Folkpartiet blev första parti att förespråka 2 procent av BNP till försvaret. Så jag är verkligen inte mot att vi rustar upp. Men många börjar tappa hoppet. AI kan bidra till att ge oss hoppet tillbaka. Det kan skapa en framtidstro som hjälper oss att lösa problemen. Det välstånd som skapas kommer att hjälpa oss att rusta Sverige både för kris och framsteg. AI är inte en silverkula, men det kan vara en hävstång.

Källor

DeVeaux, F. och Golovanova, E. (2023). *Democracy Perception Index 2023*. [online] Copenhagen Democracy Summit. Latana. Tillgänglig: <https://6389062.fs1.hubspotusercontent-na1.net/hubfs/6389062/Canva%20images/Democracy%20Perception%20Index%202023.pdf> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Little, A.T. och Meng, A. (2023). OSF. [online] *osf.io*. Tillgänglig: <https://osf.io/preprints/osf/n32zk> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Ritchie, H., Samborska, V., Ahuja, N., Ortiz-Ospina, E. and Roser, M. (2023). Global Education. *Our World in Data*. [online] Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/global-education?ref=warpnews.se> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Ritchie, H., Samborska, V. och Roser, M. (2022). Oil Spills. *Our World in Data*. [online] Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/oil-spills?ref=warpnews.se> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Sundin, M. (2022). *De förbannade nyhetsmedierna förstör samhället med sin ilska och depp*. Warp News. Tillgänglig: <https://www.warpnews.se/kronika/de-forbannade-nyhetsmedierna-forstor-samhallet-med-sin-ilska-och/> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Tetteh Bah, S.K., Castaneda Aguilar, R.A., Diaz-Bonilla, C., Fujs, T., Lakner, C., Cong Nguyen, M. och Viveros, M. (2023). *March 2023 global poverty update from the World Bank: the challenge of estimating poverty in the pandemic*. [online] World Bank Blogs. Tillgänglig: <https://blogs.worldbank.org/opendata/march-2023-global-poverty-update-world-bank-challenge-estimating-poverty-pandemic?ref=warpnews.se> [Hämtad 14 Mar. 2024].

UBS Group AG (2024). *Global Wealth Report 2023*. [online] Family Office & UHNW. Tillgänglig: <https://www.ubs.com/global/en/family-office-uhnw/reports/global-wealth-report-2023.html?ref=warpnews.se#executive> [Hämtad 14 Mar. 2024].

UNICEF (2024). *Child Mortality*. [online] UNICEF DATA. Tillgänglig: <https://data.unicef.org/topic/child-survival/under-five-mortality/?ref=warpnews.se> [Hämtad 14 Mar. 2024].

Wahlund, I. (2024). *Nya siffror visar: Svenskarna är rekordroliga för framtiden*. TV4. [online] 16 Feb. Tillgänglig: https://www.tv4.se/artikel/59i6AbltSvkCvc9ZNqFpeR/nya-siffror-visar-svenskarna-aer-rekordroliga-foer-framtiden?utm_source=pocket_saves [Hämtad 14 Mar. 2024].

Warp News (2023). *Globalt har mord minskat 17% senaste 20 åren*. [online] Warp News. Tillgänglig: <https://www.warpnews.se/manskliga-framsteg/globalt-har-mord-minskat-17-procent-senaste-20-aren/> [Hämtad 14 Mar. 2024].

ÄR NU ANNORLUNDA?

Björn Weigel
Författare, entreprenör, CEO C-Resiliens

För alla som undrar vad som krävs för att väcka Europa så att det blir mer konkurrenskraftigt. Snart får vi kanske svaret?

Europas stora utmaning är svag konkurrenskraft. En smygande åkomma som eroderar samhällen lite i taget och utan att det egentligen märks till en början. Europas andel av den globala bruttonationalprodukten, BNP, sjunker stadigt. Länder inom Europa utvecklas olika, Central- och Östeuropa har exempelvis högre tillväxt, men om exempelvis Frankrike var en delstat i USA så vore landet fattigare än nästan alla andra 50 delstater. Man hade befunnit sig på plats 48, i nivå med Arkansas mätt i BNP per capita år 2001. Ner från plats 36 på två decennier. Tankesmedjan bakom studien, ECIPE, konstaterade också att om den nedåtgående trenden håller i sig så kommer välfärdsgapet mätt i BNP per capita att vara lika stort mellan EU och USA år 2035 som det är mellan EU och Indien idag.¹

Sjunkande konkurrenskraft leder bland annat och över tid till minskat ekonomiskt inflytande, vilket har uppenbara negativa konsekvenser. Samtidigt är konkurrenskraft inget mysterium. Konkurrenskraftiga ekonomier kännetecknas ofta av att de väljer att acceptera förändring och eftersträvar att vara dynamiska genom att exempelvis välkomna nya idéer och innovationer, och tillåter dessa nya idéer och innovationer att konkurrera ut mindre konkurrenskraftiga idéer och innovationer. Även om det sker på bekostnad av befintliga strukturer såsom etablerade men inte konkurrenskraftiga företag, processer och system. Ekonomen Joseph Schumpeter beskrev detta i termer av en dynamisk innovationsprocess som är ständigt pågående, en process av kreativ förnyelse och förändring ”a perennial gale of creative destruction”.

Björn Weigel är författare och entreprenör samt vd och medgrundare av cybersäkerhetsföretaget CR Group (tidigare C-Resiliens). Weigel har arbetat med strategisk utveckling av företag och är en internationellt anlitad talare.

1. Erixon, F., Guinea, O. och Roy, O. (2023). *If the EU was a State in the United States: Comparing Economic Growth between EU and US States*. ECIPE, European Centre for International Political Economy, s.1–18.

Den nuvarande säkerhetspolitiska krisen är den allvarligaste sedan kalla kriget, men inte ens då, när det var som värst, tvivlade Europa på Amerikas militära stöd. Nu är läget sämre. Rysslands krigsapparat vinner mark i Ukraina samtidigt som USA:s stöd vacklar. Även med endast begränsad militär framgång i Ukraina kan Ryssland, enligt experter från flera säkerhetstjänster, snart ge sig på nästa europeiska land, kanske i Baltikum. "Can Europe defend itself without America?" frågade därför nyligen *The Economist*. Svaret var nej. Inte utan omfattande upprustning av Europa under många år. Det skulle i praktiken kräva att Europa blir mer föränderligt och dynamiskt åtminstone när det gäller sin förmåga att rusta upp militärt, men i praktiken också för att generera ekonomiska resurser som det skulle kräva.

Det väcker frågan; är nu annorlunda? Har krisen potential att putta Europas beslutsfattare till att försöka göra mer för att åtgärda Europas svaga konkurrenskraft? Hittills, under de senaste åren då Europa utmanats av auktoritära krafter, tycks detta inte ha varit prioriterat, om referensramen är Schumpeter vill säga.

Men det har inte saknats anledning att prioritera konkurrenskraft. Redan under säkerhetskonferensen i München 2007 stod det klart att Ryssland utgjorde ett långsiktigt antagonistiskt hot mot Europa. Putin chockade Europa genom att i hårda ordalag kritisera väst och rådande världsordning. Putins Ryssland ville något annat än Europa. Efter att några år tidigare ha experimenterat med marknadsekonomi och demokrati under kaosartade former hade man fått nog. Experimentet hade misslyckats spektakulärt. Utan privat ägande, utan ett fungerande civilsamhälle och med en sovjetisk rättsapparat till stöd gick det som det kunde förväntas. Rysslands halvhjärtade försök att byta politik och närma sig Europa, söka demokrati och marknadsekonomi, avslutades i

praktiken bara några år efter Sovjetunionens fall. Den sovjetiska nationalsången återinfördes redan 2001.

Länge levde dock myten om Rysslands pågående demokratiska förändring. Malcolm Dixelius, mångårig Moskva-korrespondent och aktuell med boken "Den förryskade svenskens bekännelser", reflekterar över hur han som erfaren Moskva-korrespondent inte kunde se det i efterhand uppenbara; "... varför kommer Rysslands annektering av Krim som en överraskning? Och sen invasionen av Ukraina? När Vladimir Putin ägnat sig åt imperiedrömmar och vapenskrammel i två decennier." Han var i gott sällskap. Från näringslivet hörs ibland ursäkter om varför det gjordes affärer med ryska oligarker från Moskva och Sankt Petersburg. Trots Georgien, Syrien, Krim och Tjetjenien, imperiedrömmar och vapenskrammel. Med undantag av ett fåtal försvarsexperter, militärer och andra säkerhetsmedvetna: Journalister som politiker och stora delar av näringslivet lunkade på, till synes obesvärat av det växande hotet i öst.

Ett exempel på den bekymmersfrihet som präglat relationen mellan öppna demokratier och auktoritära stater handlar om cyberhot och digitala risker. Digitaliseringen som medfört stora fördelar har också en baksida. Digitala hotaktörer har sedan internets början stulit, saboterat, påverkat och misslett via nätet. Digitaliseringen sprider välstånd men nätet är också en plattform för auktoritära regimer som inte vill oss väl. Cyberhotet växer och kostnaderna ökar. Kostnader för cyberbrott är svåra att bedöma, men experter tror att de kan uppgå till över 10 triljoner dollar år 2025.² Poängen är att problemet är systemhotande och kommer ofta med politiska och ekonomiska förtecken, ofta ligger auktoritära regimer som exempelvis Ryssland bakom cyberattacker.

Cyberhotet hittar nämligen ofta sin förklaring i totalitära staters ambition att undergräva öppna demokratier. Många rapporter beskriver problemet. Ryssland specialiserade sig

2. Morgan, S. (2020). *Cybercrime To Cost The World \$10.5 Trillion Annually By 2025*. Cybercrime Magazine.

Tillgänglig: <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-damage-costs-10-trillion-by-2025/>

tidigt på påverkanskampanjer. Hackergrupper som ger sig på ekonomiska och andra intressen i väst erbjuds statligt beskydd. Aktörer från Kina var tidiga pionjärer inom stöld av immateriella tillgångar. Totalförsvarets forskningsinstitut FOI beskrev exempelvis 2019 att aktörer från Kina deltagit i industriellt cyberspionage minst sedan 2006 och stod 2013 för mellan 75 och 80 procent av världens gränsöverskridande stölder av immateriell egendom, samt, "...för 90 procent av cyberrelaterat ekonomiskt spionage i USA". Årliga förluster av endast immateriella tillgångar bedömdes då till mellan 225–600 miljarder USD.³

Det är tydligt att cybersäkerheten behöver förbättras i hela samhället. När exempelvis Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, på regeringens uppdrag nyligen sammanfattade cybersäkerhetsnivån inom regioner, kommuner och myndigheter i Sverige så konstaterades att 7 av 10 inte lever upp till grundläggande cybersäkerhetskrav. Cybersäkerhet är dock inte bara en fråga för enskilda organisationer utan främst en systemfråga som kräver gemensamma insatser, inte sällan på mellanstatlig nivå.

Poängen är att Europas historia inte gör det helt enkelt att övertygas om att Europas beslutsfattare nu plötsligt avser stampa gasen i botten för stärkt konkurrenskraft i Europa.

För trots decennier av växande hot från stater som Ryssland är Europas konkurrenskraft fortsatt ett problem. Och säkerhetspolitiskt har det fattats många olyckliga beslut, även relativt nyligen. Tyskland valde exempelvis bort kärnkraft till förmån för rysk gas. Antagonistiska stater tilläts investera i samhällsviktig infrastruktur i flera europeiska länder.

Men är läget nu annorlunda? Krig är trots allt en obehagligt nådelös lärare. Historien visar att länder överlever eller går under på en anrättning av kreativitet och anpassningsförmåga. Ukraina är ett tydligt exempel på detta.

På mindre än två år har Ukraina byggt upp en inhemsk drönerindustri från i princip ingenting till att idag producera över 10 000 drönare per månad. Som jämförelse lyckades Europa bara skrapa ihop cirka 30 procent av den utlovade miljonen artillerigranater under 2023 till Ukraina. Med tanke på skillnaden i resurser mellan Ukraina och Europa bidrar detta inte direkt till bilden av en spänstig europeisk innovationsprocess utan leder snarare tanken till omständliga beslutsgångar, byråkratisering och långsam tillståndsgivning. Men det sker också verkligt heroiska insatser dagligen för att hjälpa Ukraina, privata initiativ och av engagerade tjänstemän samt politiker, inte minst i Sverige. Sverige har också skickat upprepade stödpaket till Ukraina och planerar för ytterligare. Här finns handlingskraft och dynamik att ta fasta på.

Kreml satsar dock cirka 40 procent av statens offentliga utgifter på krigsproduktion, och trots korruption och andra systembrister innebär det en hel del militär output. Samtidigt fördröjdes Sveriges nya cybersäkerhetscenter av tillståndprocesser för att bygga staket omkring skyddsobjektet. Ammunitionstillverkning riskerar att gå långsammare när Saab Bofors inte fick provskjuta i Karlskoga testcenter under kvällstid och helger efter domstolsbeslut. Gotlands försvar kämpade med tillstånd eftersom Gripenplan bullrar för mycket.

Europa saknar dock inte resurser. Och Europa måste klara av att rusta mot det ryska hotet, speciellt om USA väljer att dra sig tillbaka. Men då, för att citera legendartränaren i fotboll Jürgen Klopp som samlade sitt Liverpool efter en spelmässigt usel halvlek och sa till spelarna "Imagine if we play good", då krävs att Europa tänker i nya banor och ökar takten både militärt och civilt och börjar spela på sin högsta förmåga. Ukraina är ett tydligt exempel på detta.

3. Englund, J. (2019). *FOI MEMO - Kinas industriella cyberspionage*. Totalförsvarets forskningsinstitut, s.1–22. Tillgänglig: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20MEMO%206698>

En ukrainsk cyberbefälhavare svarade när jag frågade vad vi i Sverige kan göra för att hjälpa till: ”Affärer”. Sveriges överbefälhavare Micael Bydén konstaterade nyligen att ”Ett effektivt försvar kräver mer än militär kapacitet. Det behövs ett holistiskt förhållningssätt som omfamnar teknisk innovation.”⁴ Överbefälhavaren talade om att överlappa mellan militären och det civila och vikten av samarbete mellan tech-sektorn och militären. Som i Ukraina. I detta är Sverige väl positionerat, med en stark och konkurrenskraftig entreprenöriell tech-sektor och en historisk entreprenöriell kultur, något som förövrigt stämmer för flera länder runt Östersjön.

Kan en oväntad bieffekt av krisen och kriget bli att Europas konkurrenskraft får en knuff framåt?

Den som (över)lever får se.

Källor

Erixon, F., Guinea, O. and Roy, O. (2023). *If the EU was a State in the United States: Comparing Economic Growth between EU and US States*. [online]. European Centre for International Political Economy (ECIPE), s.1–18.

Tillgänglig: https://ecipe.org/wp-content/uploads/2023/07/ECI_23_PolicyBrief_07-2023_LY04.pdf [Hämtad: 11 Mar. 2024].

Morgan, S. (2020). *Cybercrime To Cost The World \$10.5 Trillion Annually By 2025*. [online] Cybercrime Magazine. Tillgänglig: <https://cybersecurityventures.com/cybercrime-damage-costs-10-trillion-by-2025/> [Hämtad: 11 Mar. 2024].

Englund, J. (2019). *FOI MEMO - Kinas industriella cyberespionage*. [online] Totalförsvarets forskningsinstitut, s.1–22. Tillgänglig: <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20MEMO%206698> [Hämtad: 11 Mar. 2024].

Voister (2024). *Bydén: Militären måste samarbeta mer med techsektorn*. [online] Voister. Tillgänglig: <https://www.voister.se/artikel/2024/02/byden-militaren-maste-samarbeta-mer-med-techsektorn> [Hämtad 11 Mar. 2024].

---

4. Voister (2024). *Bydén: Militären måste samarbeta mer med techsektorn*. [online] Voister.

Tillgänglig: <https://www.voister.se/artikel/2024/02/byden-militaren-maste-samarbeta-mer-med-techsektorn>